

Mohamed Diab

»[...] to je mogoče samo v znanstveni fantastiki ... in v Palestini«

ŽIGA BRDNIK

Egiptovski režiser Mohamed Diab na svetovni premieri filma **Amira** (2021) septembra v Benetkah, ko je nastal intervju z njim, še ni slutil, kakšen vihar ga čaka. Film je družinska drama o palestinskem dekletu Amiri, ki je bila spočeta na zelo nenavaden način: z iz zapora pretihotapljeno spermo, saj je njen oče politični zapornik v enem izmed izraelskih zaporov. Odnosi v družini se začno zapletati, ko Amirina mati ob poskusu druge zanositve izve, da je njen zaprti mož neploden, kar vrže sum predvsem nanjo in Amiri povzroči globoko krizo identitete. Ko izve, da je njen biološki oče izraelski paznik, ki je očitno prestregel pošiljko sperme in jo zamenjal s svojo, se znajde v veliki nevarnosti in pred izločitvijo iz družbe, ki je zaradi dolgoletne izraelske okupacije zaznamovana s sovraštvom.

Tovrstno tihotapljenje sperme je dejanska praksa, s pomočjo katere so po doslej uradno znanih podatkih spočeli 98 palestinskih otrok. A gre pri tem za pomemben politični in tudi verski

ritual, ki mu na obeh straneh prisostvujejo priče in je potrjen celo s fatvo, dekretom enega izmed religioznih vodij islama. Ker se je Diab s svojo ekipo občutljive teme očitno lotil s precej umetniške svobode, kar je v intervjuju tudi sam priznal, je sprožil burne odzive v palestinski javnosti. Vodja komiteja za zadeve palestinskih zapornikov Qadri Abu Baker je film označil za »žalitev dostojanstva zapornikov«, zaporniki sami pa so se oglasili z izjavo, v kateri

so Diabu prepovedali, da bi se ukvarjal s to temo, »ki se ga ne tiče«, pri čemer niti ne pozna resničnega življenja v zaporu. Palestinski aktivisti so sprožili obsežno akcijo na družbenih omrežjih #PullOutAmiraMovie, ki je preplavila spletne strani z negativnimi komentarji in ocenami filma.

Na pritiske se je najprej odzvala Jordanija, ki je film soproducirala, in ga 9. decembra umaknila iz bitke za tujejezičnega oskarja. »V luči nedavne velike polemike, ki jo je sprožil film, in dožemanja nekaterih, da je škodljiv za palestinsko stvar, pa tudi iz spoštovanja do zapornikov ter njihovih družin smo se odločili, da *Amira* ne bo predstavljala Jordanije v boju za nagrade Akademije,« je svojo odločitev pojasnila Jordanska kraljeva filmska komisija. Vendar tudi dodala: »Verjamemo v umetniško vrednost filma in menimo, da njegovo sporočilo ne škodi palestinski stvari ter palestinskim zapornikom; ravno nasprotno, povzdiguje njihove stiske, trdoživost in odločenost, da bodo živeli

Mohamed Diab, foto: osebni arhiv.

dostojno življenje kljub okupaciji.« Ob tem se je odzval tudi Diab, ki je producente prosil, naj odpovejo vse prihodnje projekcije filma ter ga umaknejo iz distribucije, vse dokler si posebna komisija, sestavljena iz zapornikov in njihovih družin, ne bi filma ogledala sama in o njem debatirala. Producenti, ki prihajajo iz Egipta, Jordanije, Savdske Arabije in Združenih arabskih Emiratov, so ga uslišali in odpovedali projekcije tudi na Mednarodnem filmskem festivalu Rdečega morja v Savdski Arabiji. Diab je ob tem dejal: »Palestinski zaporniki in njihova čustva so naša prioriteta in glavna skrb.«

Nismo še uspeli izvedeti, ali je do projekcije s takšno komisijo nato prišlo, a eden od odgovorov, ki jih je podal režiser septembra v Benetkah, potrjuje njegovo osebno dobronamernost: »Ko sem pisal scenarij, sem povezoval točke v svoji glavi, kar pomeni, da gre pri tem za moj osebni pogled, ki ne odseva nujno realnosti. Če si rojen na ta način – na kakršnega je bilo doslej že rojenih 98 otrok – te življenje postavi v izjemno težko situacijo. Nekateri otroci ne morejo niti potovati ali obiskati lastnih staršev, saj jih Izrael ne priznava: mati je na prostosti, oče pa v zaporu, torej se to ni moglo zgoditi, kar pomeni, da ne dobijo dokumentov. V filmu sem želel vse to prikazati in Amiro še bolj povezati z njenimi strici, zato se je morala preimenovati v enega izmed njih, da je lahko obiskala očeta. Ne vem, ali se je kaj takšnega dejansko kadarkoli zgodilo; to je moj dodatek v fiktivno Amirino zgodbo. Zelo pomembno je poudariti, da so doslej testirali DNK vseh tako spočetih otrok in da so vsi stodontno potrjeno potomci svojih staršev. Nikoli si ne bi želel, da bi naš film očrnil te ljudi ali jim kakorkoli drugače škodoval, saj so simbol svoje domovine.

Spoštujem jih in jim popolnoma zaupam, da vedo, kaj delajo.«

V nadaljevanju sledi intervju z Diabom, ki je nastal septembra, po svetovni premieri filma na Beneškem filmskem festivalu, preden je prišlo do zgoraj opisane situacije.

Pomembno mesto v vašem filmu ima fotografija, ki je mnogo več kot zajemanje realnosti na film; na neki način postane kruta realnost sama. Združenje Amirine družine je mogoče samo prek Photoshopa, poroka njene matere pa le s fotografijo zaprtega očeta ...

Res je. Ta vidik filma naravnost obožujem. Ne želim, da filmski potencial tega, kar uporabim v svojih filmih, ostane neizkoriščen. Začeli smo pri snidenju družine prek Photoshopa, nato pa se je fotografija razvila v eno od rdečih niti filma. Ko smo napenjali možgane, kako to še nadgraditi, se nam je začela sestavljati slika: trenutek, ko odraste in spremeni odnos z materjo, je fotografija; ko prevprašuje samo sebe, prav tako; očetovo razstavljanje njenih fotografij v zaporu je eden od trenutkov, ki me vedno znova 'ubije'. Tako kot poroka s fotografijo – o, bog! – to je mogoče samo v znanstveni fantastiki ... in v Palestini. Za ta posnetek me je navdihnil dokumentarec, ki prikazuje posnetke otroka političnega zapornika, kako praznuje rojstni dan z njegovo fotografijo in jo skuša nahraniti. Ob tem me je res presinilo, koliko se morajo Palestinci pretvarjati, da živijo normalna življenja, in to mi je zlomilo srce. Fotografija me že od nekdanj fascinira, hkrati pa se sprašujem, koliko nam je zajemanje fotografij sploh dovoljeno, saj lahko z njimi ujame tudi res transformativne trenutke. Na primer: zaljubljen si v nekoga in na fotografiji ujameš trenutek vajine

zaljubljenosti, potem pa se s to osebo razideta. Si še lahko lastiš ta trenutek? Ne pravim, da si ga ne smeš, a zamrzniti čas je lahko res velika stvar. Vseč mi je, kako smo uspeli s tem prepresti vso dramatičnost filma, ne da bi fotografijo uporabili zgolj kot filmsko sredstvo.

Kako ste se poglobili v mlado palestinsko generacijo, ki je rojena v okupaciji in odraščala v sovražtvu, jezi, bolečini in žalovanju?

Priznam, da to, kar vem o Palestini, podobno kot vi izvem iz medijev – in da, pretežno o sovražtvu. V filmu je bilo zelo pomembno ustvariti čim bolj realistično sliko življenja v Palestini, ki je seveda morala zajemati to sovražno vzdušje, a hkrati tudi vse druge plasti. Zato protagonisti skorajda ne spregovorijo o Izraelu in politiki, čeprav je jasno, da je to vedno v ozadju. V zgodbo sem želel kot nekdo, ki ni iz Palestine, vstopiti čim bolj skromno, zato smo se z ženo in producentko filma Sarah (Goher, op. a.) in bratom (Khaled Diab, op. a.) ter sestro (Sherin Diab, op. a.), ki sta bila soscenarista, odločili, da najdemo ljudi, ki nas lahko pri tem vodijo. Šli smo do uspešnih palestinskih filmarjev Hanyja Abu-Assada in Amire Diab, ki sta postala producenta filma in nas usmerjala pri ustvarjalnem procesu. Vsi, ki smo jih v nadaljevanju najeli za projekt, so bili iz Palestine – razen direktorja fotografije (Ahmed Gabr, op. a.) in montažerja (Ahmed Hafez, op. a.), s katerima sem sodeloval že prej (s prvim pri celovečernih filmih **678** [2010] in **Spopad** [Eshtebak, 2016], z drugim pa pri slednjem, op. a.). Vsi so nam bili v veliko pomoč, da smo lažje razumeli protagoniste in njihovo domače okolje, s tem pa je film pridobil veliko avtentičnosti. Spomnim se, da nas je eden od članov ekipe opozoril, da pri snemanju

Amira (2021)

prizorov iz zapora nimamo pravega telefona – nato nam je prinesel majhen mobilnik, kakršne zaporniki dejansko uporabljajo. Res nor telefon, manjšega še v življenju nisem videl; brez te intervencije nikoli ne bi vedel, da sploh obstaja. Seveda pa je zgodba vedno tudi proizvod piscev scenarija, ki se živijo v protagonistu in njegovo okolje ter

skušajo ugotoviti, kaj bo storil, tako da si zamišljajo potek njegovega življenja. Včasih smo pri tem zgrešili, na kar nas je opozarjal Hany (Abu-Assad, palestinski filmar in producent filma, op. a.), včasih pa smo zadeli.

Tudi vaš prejšnji celovečerec *Spopad se ukvarja z arabsko mladino – le da v vaši*

domovini – in propadom njene vstaje, ki je dobila ime arabska pomlad. Kako vi vidite to generacijo? Koliko je njen glas slišan v arabskem svetu, predvsem v politični areni?

Sicer nisem več tako mlad (rojen leta 1978, op. a.), a govorim vam lahko le iz lastnih izkušenj. Nikoli nisem želel govoriti o politiki. Hkrati pa si želim

dobro življenje. Ne glede na to, ali izhajamo iz Egipta ali Palestine, je vstaje, kot je bila arabska pomlad, pognala ravno ta želja. Nihče se ni želel ukvarjati s politiko kar tako, tudi mene pred arabsko pomladjo nikoli ni zanimala. Ko pa se je zgodila, sem nemudoma postal zelo političen. Zdaj sem se vrnil na svoj teren: predvsem želim ustvarjati filme. Vem pa, da se politiki nikoli ne morem popolnoma izogniti, saj je del naših življenj. Tudi Amiro sem si zamišljal na podoben način: vse, kar si želi, je, da bi lahko bila s svojim fantom in imela običajno družino. A na žalost življenje velikokrat ni tako preprosto in našim željam postavlja številne prepreke. Kar se dogaja v Palestini, je verjetno največji konflikt naše dobe. Traja že 80 let in morda bo na enaki točki, tudi ko ne bomo več med živimi. Upam seveda, da ne bo tako. A mlada generacija se v takšno politiko ne želi vpletati, želi si samo normalnega, dostojnega življenja.

Film se v glavnem vrti okrog protagonistk, Amire in njene matere. Zakaj ste se odločili za žensko perspektivo?

Odkril sem, da v mojih treh dosedanjih filmih – nenačrtovano – najmočnejše vloge vedno igrajo ženske. Veliko ljudi me sprašuje, zakaj je tako. Mislim, da zato, ker sem obkrožen z močnimi ženskami: takšna je bila moja mati, takšne so tudi moje žena, sestra in hči. Zakaj se na Zahodu ustvarja podoba, da so na Bližnjem vzhodu ženske vedno poslušne, podrejene, ponižne? Zelo pomembno je razlikovati: položaj žensk res ni najboljši, a ženske so zelo močne. Mogoče ravno zato, ker je življenje trdo.

Amirina družina je zelo široka, deluje kot skupnost, drugače kot kakšna zahodna družina, majhna celica

dveh staršev in otrok. Kolikšna je pomembnost te družinske skupnosti? Arabska družina je ponavadi točno takšna, kot jo opisujete – nikoli ni samo ena majhna celica. Družinska dinamika deluje tako marsikje, v Latinski Ameriki na primer. Gre za najboljši možen podporni sistem, in ker smo tega vajeni, je za nas zelo težko živeti brez družine. V filmu mi je zelo všeč, da ena majhna stvar sproži učinek domin in začne rušiti to veliko celico. Odnosi se hipoma spremenijo in vsi začnejo odkrivati stvari o samih sebi ter svojem položaju v družini, kar jih nepovratno spremeni.

Zaradi Amire se nepovratno spremeni tudi izraelski vojak, ki je to družinsko dramo povzročil, a živi daleč stran od nje in od oči gledalca ... Vaš film tako preplete politično realnost Palestine in Izraela z univerzalno dramo človeka, ki se sprašuje o svojih koreninah in o tem, kako določajo njegov trenutni položaj ter možnosti. Kako ste oblikovali scenarij?

Vedno se trudim govoriti skozi majhne koncepte, a film potrebuje tudi večji motiv. Čeprav je bil *Spopad* zelo osebna egipčanska zgodba, se je na projekciji razjokal venezuelski novinar in mi povedal, da v njem vidi Venezuelo. Ethan Hawke mi je rekel, da bi takšen film posnel o ZDA. Podobno je z *Amiro*. Govori o stiskah, ki jih živijo Palestinci in Palestinke, hkrati pa postavlja eksistencialna vprašanja. Kdo sem? Kolikšen del mene so moje svobodne odločitve in koliko me določajo oznake: Mohamed Diab, Egipčan, musliman, podeželan ...? Kaj sem jaz sam in kaj je tisto, kar mi je dano, privzgojeno, vsiljeno? Če bi se vsi – tudi Palestinci in Izraelci, ali pa volivci in nevolivci Trumpe, če želite – ustavili in začeli o tem razmišljati, bi to gotovo spremenilo številne konflikte.

Mislim, da bi bili ljudje manj obsojajoči. Z mnogimi se gotovo še naprej ne bi strinjal, nekatere bi zaradi rasizma in drugih zgrešenih pogledov tudi preziral, a vsaj bolje bi jih razumel. Pogledal bi nazaj v samega sebe in se trudil spremeniti. To je največ, kar si lahko želim: da ljudje ob ogledu filma začnejo razmišljati o samih sebi.

Egipt je sosednja država tako Palestini, na zaprti meji z Gazo, kot Izraelu. Kako po tem filmu gledate na izraelsko kulturo in Izraelce?

Egipt je bil z Izraelom že od nekdaj v konfliktu, tudi v vojni, zato z Izraelci nimamo nikakršnih odnosov. Če si umetnik in si na katerikoli način sodeloval z Izraelom, si enostavno izločen. Dokler se situacija s Palestino ne bo razrešila, dokler ne bo prišlo do pravega miru, se to ne bo spremenilo. Mimogrede, Egipt ima uradno z Izraelom sklenjen mir, a glede ljudi, ki v novicah vidijo, kaj se čez mejo dogaja, je sleherni otoplitev odnosov nemogoča. Z Izraelci tako tudi sam nikoli nisem imel stikov, razen z nekaj umetniki, in tako o izraelski kulturi tudi ne vem veliko.

Kako gledate na Amirinega očeta, za katerega ne izvemo, zakaj je pristal v izraelskem zaporu?

Želel sem, da je to dvoumno. Za Palestince je junak. Za Izraelce je terorist. V obeh pogledih je močan moški, a v novonastali situaciji z družino je naenkrat zelo ranljiv in nemočen. Ker je v zaporu, na največji prelomnici svojega življenja ne more nič. Namenoma nisem povedal, zakaj je tam pristal, saj to niti ni pomembno. ■